

Pjevanje u obnovljenom bogoslužju časoslova

267. U uputama i propisima ove Uredbe izraze »govoriti« ili »izgovarati« treba i u pjevanju i u glasnom čitanju shvaćati prema niže postavljenim načelima.

268. Slavljenje božanskog časoslova pjevanjem posebno se preporuča svima koji zajednički u koru obavljaju časoslov, jer to više odgovara naravi ove molitve i jer je i znak pune svačanosti i dublje povezanosti duša što hvale Boga.

269. Kao što se na svaki bogoslužni čin tako se i na bogoslužje časoslova odnosi sve ono što je o pjevanju odredio II Vatikanski sabor. Premda je svaki pojedini dio tako obnovljen da ga korisno može pojedinac čitajući moliti, ipak veći broj dijelova lirske je naravi pa puni svoj smisao dobivaju kada se pjevajući obavljaju. Takvi su u prvom redu psalmi, kantici, himni i sponsoriji.

270. Stoga pjevanje u bogoslužju časoslova ne smijemo smatrati kao neki izvanjski ukras koji pridolazi molitvi, nego više kao da proistječe iz duše koja moli i hvali Boga i pjevanjem potpuno i savršeno otkriva zajedničarsku narav kršćanskog štovanja.

Radi toga neka budu hvaljene kršćanske zajednice svake vrste koje nastoje ovakav oblik molitve što češće ostvariti. Za ovo treba poučavati potrebnom poukom i vježbom klerike i redovnike i same vjernike da bi mogli upravo na blagdane s radošću pjevati časoslov. Budući da je teško pjevati cijeli časoslov, a uostalom crkvena molitva pohvale nije niti po svom početku niti po svojoj prirodi bila vlastitost klerika ili redovnika nego je pripadala cijeloj kršćanskoj zajednici, ipak treba imati u vidu više načela da bi bogoslužno slavlje časoslova bilo ispravno i sjalo krasotom i istinitošću.

271. Najprije dolikuje pjevati nedjeljom i bagdanom i to tako da se po pjevanju mogu prepoznati različiti stupnjevi svečanosti.

Na Uskrs, 11. travnja 1971. godine Zbor obreda izdao je dekretom »Horarum liturgia« tipično izdanje časoslova obnovljenog prema odredbama II Vatikanskog sabora. U prvom svesku donijeta je Opća uredba o bogoslužju časoslova. Uredba je razdijeljena na 5 poglavlja sa 284 broja. U njoj je izneseno sve što se na bogoslužje časoslova odnosi s teoretskog ili praktičnog vida. U drugom dijelu petog poglavlja donesene su smjernice i odredbe u vezi s pjevanjem časoslova. Nakana je prijevoda (što se donosi sa strane) i ovih redaka da crkvene glazbenike općenito upozna sa sadržajem i smislom ovih novih smjernica.

Smjernice što ih Uredba o časoslovu u vezi s pjevanjem donosi prvorazredna su novost. Radi se o novom shvaćanju bogoslužnih tekstova. Dosadašnja praksa, a i teorija, smatrala je svete tekstove prvenstveno književnim oblikom, koji glasnim čitanjem postizavaju i duhovni i estetski doživljaj. Njemu je glazba pridolazila izvanjski kao sluškinja unoseći u obrede vanjski sjaj. Uredba pjevanje smatra dubljim i savršenijim molitvenim izrazom koji treba cijeni. Zajednice vjernika koje pjevanjem češće izražavaju svoju molitvu treba hvaliti (br. 270). Pjevanje spada na zajednicu vjernika, a ne na zajednicu klerika ili redovnika. Tako je bilo u početku kršćanstva, kad se još nijesu bili oblikovali duhovni staleži koji su kasnije s velikim uspjehom gajili glazbu u bogoslužju, pa je zajednica vjernika bila glavni nosilac glazbenog izraza u bogoslužju. U tom razdoblju pjevanje je bio redoviti molitveni izraz zajednice. U razdoblju dekadence bogoslužja govor je preuzeo mjesto što ga je pjevanje imalo i takvo dočekalo reformu II Vatikanskog sabora.

Uredba o časoslovu jasno luči dva vida bogoslužnih tekstova. Jedni su po svojoj naravi takvi da ih treba čitati, kao biblijska čitanja, poučni i povijesni psalmi, i oni najbolje izvršuju svoju estetsku zadaću ako ih jedan jasno i razgovjetno čita, a drugi slušaju (br. 279). Ostali tekstovi opet po svojoj biti izvršuju svoj utjecaj ako se pjevaju. To odgovara i naravi molitve. Pouku treba slušati. Sam tekst pouke treba biti tako sastavljen da samim čitanjem zaokuplja pažnju. Drukčiji su tekstovi pohvalne molitve. Puni svoj smisao dobivaju u pjevanju. Takvi su na prvom psalmi (br. 279), zatim usklici, usklici na način kratkih odgovora iza čitanja, itd. Ako napravimo usporedbu sa svjetovnim glazbenim izrazom, a takova usporedba treba za muzikologa biti siguran znak u razlučivanju nejasnih stvari na polju crkvene glazbe, s lakoćom se uviđa da narav nekih tekstova uvijek i posvuda zahtijeva pjevanje. Tko bi mogao pronaći ma i jednu popijevku u prebogatom glazbeno-folklornom blagu hrvatskog naroda koju omladina na sjelima ili susretima »recitira«. Uvijek i posvuda kada se narodne pjesme izvode, izvode se pjevanjem, pa čak i one iz Kačića, što su epske narativne naravi, pjevaju se uz gusle na primitivnu melodiju. A mi smo na svojim bogoslužnim sastancima »recitiranje« poprimili kao svoj redoviti molitveni izraz i u pohvalnoj molitvi koja je u dubini svojoj pjev. Ne radi li se o silno velikoj dekadenci bogoslužnog stoga ni čudo da za veći broj vjernika naše bogoslužje nije zanimljivo. Posebno radi ovog stava trpe mlađi vjernici kojima još više nego starijima odgovara pjevanje kao molitveni izraz. Uredba ističe da ovu činjenicu potvrđuje tradicija i židovska i kršćanska. Ovdje se Uredba u pitanju židovske tradicije oslanja u prvom redu na brojne izvještaje o pjevanju iz Starog zavjeta. Među tim izvještajima posebno se ističu oni što se susreću uz pojedine psalme. Grci su već

poznawali dvije vrste glazbe. Jednu koja je nastala uz duhačke instrumente, posebno uz aulos i naziva se aulodija. Svirač aulosa nije mogao u isto vrijeme svirati i pjevati. Na instrumente sa žicama to je bilo moguće. Po najznačajnijem instrumentu iz toga roda, kitari, ova se vrsta pjevanja naziva kitarodija. Obilježje kitare je i to što je umjetnik mogao i pjevati i svirati. Ovakav instrument sa žicama poznawali su i Židovi u pjevanju psalama. Općenito im je židovsko ime *neginot*. Izraz potječe od glagola *nagan*, lat. *pulsare*-trzati. Stoga psalmi 4,6,54 i drugi nose naslov *al neginot*. Ali uz ovaj izraz sviranja na instrumentu psalmi poznaju i drugi pjesnički izraz *mizmor*. Sexaginta je to prevela sa *psalmos*. Otuda je taj izraz preuzeo latinski jezik i kasnije brojni evropski jezici. Dakle, psalam već u svom imenu i nastanku pokazuje se kao literarno glazbeni oblik sličan grčkoj kitarodiji. I kasniji židovski izvori to potvrđuju. Ni sv. Ivan u Otkrivenju (5,86;14,2;15,2) ne može se osloboditi ovakve židovske tradicije kad opisuje viđenje gdje četiri starješine uz kitare pjevaju novu pjesmu i opet mnoštvo glazbenika s kitarama.

Nije drugčija ni kršćanska tradicija. Već Pavao Kološanima i Efežanima savjetuje pjevanje psalama i drugih pohvalnih pjesama (Kol. 3,6; Ef. 5,19) a to i sam čini u zatvoru pobuđujući pažnju zatvorenika (Dj. Ap. 14,25). Ako se ovome pridodaju svjedočanstva Plinija mlađeg (Ep. X. 97) i svetih otaca i crkvenih pisaca ranog kršćanstva dobit ćemo pravu sliku glazbene prakse prvotne Crkve koja daleko nadmašuje praksu našega vremena.

Juridizam što se u Crkvi ogledao u formalističkom izvršavanju rubrika, glazbena nesposobnost klera, utjerivanje zapta u svećeničke redove, učinili su da je nastupila dekadencija bogoslužnog izraza. Posljedica je bila da su se sveti tekstovi namijenjeni pjevanju legalno »recitirali« ili šaptali, a takvu smo praksu zatekli u našem vremenu. Stoga nije čudna pomisao nekih progresivnih stremljenja da se časoslov posve ukine. Onakav kakav je dočeka obnovu II Vatikanskog sabora zaista i nema smisla da produži svoju egzistenciju, jer nikomu ne koristi. Uredba po glazbi želi opet vratiti bogoslužju časoslova prvotni duh. Ona ne želi da se bogoslužje časoslova održi kao umjetnički spomenik prošlih vremena već kao bogoslužni čin koji će oplemeniti crkvene zajednice (br. 273). Ovisi, dakle, o pastoralnim radnicima i svima onima koji su u crkvi odgovorni za dogoslužje da li će se ovo i ostvariti. Sigurno se neće ostvariti ukoliko bar sada svi odgovorni ne shvate da je pjevanje molitveni izraz koji se ne može jednostavno zamijeniti »recitiranjem« bez duhovne štete za vjernike.

Načelo postupnosti što ga donosi Uredba nije nova stvar. Već je instrukcija »*Musicam sacram*« (br. 29) uvela tri stupnja pjevanja u bogoslužju mise. Ovim načelom (br. 273) omogućena je veća ili manja zastupljenost pjevanja u obredu časoslova od najjednostavnijeg njegova čitanja do potpunog pjevanja. Dva su razloga koja su zahtijevala ovakvo rješenje.

Prvi je pastoralni. Manje zajednice nemaju sve uvjete za ostvarenje punog bogoslužnog sjaja, posebno s obzirom na pjevanje. Često sam svećenik nije sposoban ni najjednostavnije napjeve otpjevati. Mnoge crkve nemaju pjevačke zborove. Druge zajednice nemaju učitelja pjevanja da ih pouči, itd. Uredba želi svima pomoći. Stoga daje mogućnost da svaka zajednica ostvari bogoslužje prema stvarnim svojim mogućnostima.

Drugi je estetski razlog. Ugođaj lijepoga zahtijeva promjenu. Izmjena između umjetničkog govora i pjevanja često puta stvara posebni estetski ugođaj. Uredba predviđa ovakvu vrst promjena. U toj promjeni treba se držati iznesenih načela o osobnosti svakog pojedinog teksta. Bilo bi posve nerazumno npr. pjevati tekstove namijenjene čitanju, a izgovarati one namijenjene pjevanju. Osim toga svako slavlje odiše jednim zasebnim duhom. Treba i na to paziti da ne bi nesprenošću slavlje izgubilo svoj osnovni smisao. Traži se dakle od crkvenog glazbenika puno ukusa i potpuno poznavanje bogoslužno-glazbenih načela da bi mogao ostvariti slavlje s djelomičnim pjevanjem.

272. Budući da svi časovi nisu jednako važni, treba prema tome pjevanjem uzveličati najprije one koji su stožeri časoslova, a to su jutarnje pohvale i večernja.

273. Osim toga iako se slavlje što se čitavo obavlja pjevajući preporuča samo da se odlikuje ljepotom i poobožnošću, ipak ponekad u obavljanju svečanosti treba postupiti po načelu »*postupnosti*« koliko iz razloga zgodnosti toliko i radi toga da se ne bi različita počela bogoslužja zapostavljeno izjednačavala, već naprotiv da bi poprimila iskonski svoj smisao i pravu namjenu. Na taj način bogoslužje časoslova neće izgledati kao lijepi spomenik starih vremena koji treba za divljenje nepromijenjena sačuvati, već naprotiv oživjet će novim smislom i dati će nove plodove i opet će postati slavno svjedočanstvo bogatstva zanosnog života pokoje zajednice.

Načelo »*postupnosti*« u svečanosti dakle omogućava više stupnjeva između pjevanja čitavog časoslova i glasnog čitanja sviju dijelova. Ovakav način pruža veliku i vrijednu zanimljivost a određuje se prema svečanosti dana ili časa koji se slavi, zatim po naravi pojedinih počela od kojih je časoslov sastavljen, te od broja i sposobnosti zajednice i broja pjevača koji zadovoljava pojedine slučajeve.

Po ovakvoj većoj mogućnosti promjena zajedničko hvaljenje Crkve moguće je češće nego prije slaviti pjevanjem i prilagoditi ga različitim mogućnostima. Međutim ostaje prikladna mogućnost za pronalazak novih putova i oblika zgodnih za naše vrijeme kao što su se uvijek pronalazili u životu Crkve.

274. U pjevanim bogoslužnim činima što se slave na latinskom jeziku, gregorijansko pjevanje, koje je i vlastito i rimskom bogoslužju, ima prednost uz jednake uvjete pred ostalim vrstama pjevanja. U pjevanom časoslovu, ukoliko nedostaje napjev za određenu antifonu, treba uzeti drugu antifonu od onih što se nalaze u repertoiru samo ako je prilagođena uputama br. 113, 121—125. Ipak se ne zabranjuje u bogoslužnim činima ni jedna vrsta crkvene glazbe, ukoliko odgovara duhu samog bogoslužja i ne priječi dužno i djelatno učešće vjernika.

275. Da bi se bogoslužje časoslova moglo obavljati na narodnom jeziku, nek se ozbiljno uznastoji da se stvore napjevi za pjevanje časoslova na narodnom jeziku.

276. Dozvoljeno je u jednom te istom slavlju pojedine dijelove pjevati u nekom drugom jeziku.

277. Koji će se dijelovi izabrati da se najprije obavljaju pjevanjem treba odrediti po ustrojstvu bogoslužnog slavlja koje zahtijeva da se čuva prirodni smisao svakog pojedinog dijela i napjeva.

278. Psalmi su tijesno povezani s glazbom (Usp. br. 103—120) kako to svjedoči židovska i kršćanska predaja. Za potpuno razumijevanje brojnih psalama bit će uistinu potrebno da se pjevaju ili bar da se u ovom pjesničkom i glazbenom svijetlu uvijek promatraju. Ako je ikako moguće ovakav se način preporuča bar u posebnim danima i časovima radi prirode psalmodijskog obilježja.

279. Različiti način izvođenja psalama opisani su prije u br. 121—123, u kojima je uvedena promjena ne samo po izvanjskim dodacima nego i po njihovom psalmodijskom rodu koji se u jednom te istom slavlju susreće. Tako će možda biti bolje slušati poučne i povijesne psalme, dok naprotiv himni i djela zahvale traže sami po sebi zajedničko pjevanje. Vrlo je važno da slavje ne bude nespretno ili da je odviše nadahnuo u svom ostvarenju samo formalnim odredbama već ono treba istinski odgovarati stvarnosti čina. Stoga treba najprije nastojati da se oblikuje u duši prirodni zanos za molitvom Crkve i radost zbog davanja hvale Bogu.

280. Mogu se himni uključiti i u molitvu na glas čitanog dijela časoslova ukoliko se odlikuju ljepotom i ispravnošću nauke. Inače su posebi određeni za pjevanje pa se savjetuje da ovaj oblik kolikogod je više moguće bude zastupljen u zajedničkoj molitvi.

281. Kraći responsoriji poslije čitanja u pohvalama i večernji, o kojima u br. 49, po sebi su određeni za pjevanje i to pučko.

282. Responsoriji koji slijede nakon stanja u bogoslužju čitanja po svojoj biti i ulozi zahtijevaju pjevanje. Međutim su ipak i tako sastavljeni da i u osobnom pojedinačnom moljenju imaju svoj smisao. Pjevanjem će se moći češće obaviti oni što imaju jednostavniji i lakši napjev nego oni što se nalazi u bogoslužnim koralnim izvorima.

Brojevi 274., 275. i 276. odnose se na upotrebu jezika u bogoslužju časoslova. Posve je dobro da uredba naglašava općenitu važnost latinskog jezika za sve katolike svijeta. Premda je već i instrukcija »Musicam sacram« donijela više smjernica o upotrebi latinskog jezika (br. 49, 50) nije se našlo među odgovornima u Crkvi smisla za provedbu tih načela. Kao što se je prije Sabora ljubomorno pazilo da se ne bi nigdje kakav obred obavio na materinskom jeziku, tako se je opet otišlo u skrajnost posvemašnim istiskivanjem latinskog jezika iz obreda. I onda kad zbor ponekad zapjeva u čitavom slavlju samo jedan motet na latinskom jeziku javlja se protest i negodovanje ne vjernika već celebranta i asistenata. Ovakav stav protivan je i instrukciji »Musicam sacram« i Uredbi o časoslovu i drugim crkvenim dokumentima.

Uredba o časoslovu ponavlja smjernicu iz instrukcije »Musicam sacram« da se u jednom te istom slavlju pojedini dijelovi mogu pjevati na raznim jezicima. Ovakva praksa dobro bi došla za slavje u kojem sudjeluju sudionici iz više naroda npr. na kongresima i misama za turiste.

Uredba potvrđuje sve ono što je određeno o gregorijanskom pjevanju tamo od Pija X. do danas. Svi ti crkveni dokumenti usvajaju gregorijansko pjevanje kao najvredniji molitveni glazbeni izraz. On je prirodan latinskom jeziku jer je na osobinama tog jezika nastao. Ali je prirodan i svim ostalim jezicima koji imaju iste dinamične kvalitete latinskog jezika. Među te spada i hrvatski jezik. Prema tome sve odredbe o gregorijanskom pjevanju za latinsko bogoslužje, trebalo bi usvojiti i za bogoslužje na hrvatskom jeziku.

Treba posebno istaći br. 275 koji glasi: »Da bi se bogoslužje časoslova moglo obavljati na narodnom jeziku, nek se ozbiljno uznastoji da se stvore napjevi za pjevanje časoslova na narodnom jeziku.

Prevođenje glazbenih tekstova na hrvatski jezik i stvaranje napjeva na te tekstove najbolnija je točka hrvatske posaborske liturgijske obnove. Ne samo jer je prevođenje glazbenih tekstova posebi složen i težak posao i koji zahtijeva poseban pristup, već i radi toga što se u tom poslu nije poštivala ni jedna jedina smjernica saborskih ni posaborskih dokumenata koja se odnosi na glazbene tekstove. Ovakvih dokumenata izišao je znatan broj. Spomenimo samo neke. 5. ožujka 1967. izišla je instrukcija Zbora obreda »Musicam sacram«. Njezino sedmo poglavlje u cjelini se odnosi na tekstove za koje treba prirediti napjeve. Instrukcija predviđa da u odbor koji priprema nove tekstove uđu stručnjaci ne samo za latinski i materinski jezik, već daleko širi krug (br. 54). Koliko širok treba biti krug stručnjaka objašnjava Pavao VI. u svom razgovoru 10. studenog 1965. s prevodiocima novih tekstova. Osim književnika i latinista Pavao VI predviđa: egzegete, glazbenike, sociologe, govornike, pastoralne radnike, pjesnike itd. (Usp. Notitiae 54/1970. str. 196). Zastupstvo glazbenika u odboru za prevođenje bogoslužnih tekstova na narodne jezike predviđa i Instrukcija dana Biskupskim konferencijama 25. I 1969. br. 38. Papa i u svom govoru od 10. studenoga 1965. naglašava da prevodioci trebaju voditi računa o glazbi i da tekstove namijenjene pjevanju treba tako prevoditi da bi se mogli prilagoditi glazbenom izražaju pojedinih naroda. (Usp. Notitiae, 12/1965, str. 379). Također i saopćenje dato Biskupskim konferencijama 10. kolovoza 1967. o ovoj stvari u točki 3. zahtijeva da stil prijevoda treba predstavljati određenu ritmiku koja omogućava lakoću izgovaranja i pjevanja. Stručnjaci u prilagođivanju prijevoda rukovodit će se načelima tradicije i zakona o svetoj glazbi povezujući bogoslužje glazbenim duhom i kulturom svakog pojedinog naroda (Musicam sacram br. 61). Posebno je pitanje prijevoda psalama. Spomenuta uputa od 25. I 1969 predviđa da se psalmi prevode sa razdjelom u sredini stiha (mediatio) tj. da ima oblik kao latinski tekst; ili u kriticama, ukoliko je to zgodnije za pjevanje. Naravno, naši prevodioci nijesu zadržali ni jednu ni drugu mogućnost, isto kao što nijesu uvažili ni jednu preporuku Zbora obreda u vezi s prevođenjem novih glazbenih tekstova. Osim ovih nekoliko spomenutih odredaba postoji i niz drugih. Vrlo su značajne i one, a dokumenti ih uporno ponavljaju, da se sveti tekstovi iskušavaju, posebno oni što su određeni

za pjevanje. Međutim u hrvatskim prijevodima bogoslužnih knjiga takovih koji su namijenjeni pjevanju uopće nema. Glazbeni tekstovi koje se nalaze u novim bogoslužnim priručnicima prepisani su iz Misnog priručnika što ga je 1966. izdalo društvo sv. Ćirila i Metoda ili iz Obnovljenog obreda Svete sedmice izdanog u Rimu 1967. Ipak g. biskup Pichler, kao predsjednik NLK izvještava u Rim da glazbenici ishitruju napjeve koje narod nerado prima (»Desunt *melodiae* pro textibus in linguas vulgares conversis. Musici quidem modos musicos conficiunt, sed hi minus placet et a populo non libenter acceptantur« — Usp. Notitiae 5/1965 str. 115). Međutim može se bez pretjerivanja reći da se stručno i organizirano nije na glazbeno-liturgijskom izrazu ništa postiglo. Sve što je učinjeno treba ocijeniti kao pojedinačni pokušaj, više-manje postavljen na amatersku bazu. A to nije tako trebalo biti da je Biskupska konferencija uvažila u potpunosti smjernice koje su u vezi s tim predmetom donijete u crkvenim dokumentima.

Ako se pođe sa stanovišta da je pjevanje u crkvi redoviti molitveni izraz pohvalne molitve i ako se usporedi ono što se u Hrvatskoj na tom polju poduzelo i učinilo onda stanje treba ocijeniti kao skrajnje loše. Dužnost bi bila svih koji ljube bogoslužje, posebno crkvenih glazbenika, da u što većem broju redovitim sredstvima saobraćanja upozore Biskupske konferencije na ovaj propust kako bismo dobili bar bogoslužje časoslova uredno obrađeno ne samo s jezične nego i s glazbene strane.

283. Čitanja bilo duža bilo kraća po sebi nijesu određena za pjevanje. Kad se izgovaraju treba brižno nastojati da se dostojno, jasno i razumljivo čitaju, da bi ih svi mogli s lakoćom razumjeti i usvojiti. U pjevanju može se upotrijebiti samo takav napjev koji omogućava bolje slušanje i razumijevanje teksta.

284. Tekstovi koje sam predsjedatelj izgovara kao molitve mogu se lijepo i zgodno pjevati osobito na latinskom jeziku. To će biti teže na nekim narodnim jezicima osim ako riječi teksta, kad se pjevaju svi mogu bolje razumjeti.

(Iz Opće uredbe o bogoslužju časoslova, poglavlje V, dio II: »O pjevanju u časoslovu«, br. 267—284., prijevod po tekstu iz Notitiae, 64/1971., str. 206—209).